

РЕЦЕНЗИЯ

От проф. Елена Грозева Желева, д.п.

Катедра „Здравни грижи“ на Филиал - Сливен, при Медицински университет „Проф. д-р Параскев Стоянов“ - Варна
Вътрешен член на научното жури
e-mail: elena.zheleva@mu-varna.bg

Определена за член на Научното жури със Заповед № Р-109-52 от 15.02.2024г. на Ректора на МУ „Проф. Д-р Параскев Стоянов“ – гр. Варна, а на основание Протокол №1/26.02.2024г. да изготви **рецензия** по процедура за придобиване на образователна и научна степен „Доктор“ с кандидат: Петя Георгиева Крумова във Филиал – Сливен на МУ Варна.

Относно: Присъждане на образователната и научна степен „Доктор“ в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4. Обществено здраве, научна специалност „Управление на здравните грижи“.

На тема: **„Етични аспекти на здравните грижи положени от медицинските сестри за възрастни и стари хора“.**

Научни ръководители: **Доц. Емилия Георгиева, д.оз.**
Доц. Веселина Славова, д.ф.

Представени са всички необходими документи, предвидени в Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника към него и Правилника за развитие на академичния състав на МУ-Варна.

Предложеният за защита дисертационен труд на преподавател **Петя Георгиева Крумова** е резултат на дългогодишната ѝ, целенасочена работа като специалист по здравни грижи, преподавател и изследовател. През 2000 г. в Медицинския колеж на Тракийски университет – Стара Загора завършва образование на степен «Специалист» по специалност „Медицинска сестра“, получава професионална квалификация „Медицинска сестра“. Завършва през 2006г. ОКС «Бакалавър» по специалност «Здравни грижи» в Медицински факултет на Медицински институт гр. Пловдив, с професионална квалификация «Ръководител на здравни грижи» и «Преподавател в Медицински колеж». През 2009 г. придобива степен «Магистър» в Университет „Национално Световно Стопанство“ – София, със специалност „Икономика на отбраната и сигурността“. А през 2014г. – ОКС «Магистър» в Медицински университет - София, ФОЗ със специалност «Управление на здравните грижи» и професионална квалификация «Ръководител на здравните грижи и преподавател по практика».

От 2000 г. до 2008 г. работи на ОТД като операционна медицинска сестра в УМБАЛ–ЕАД Стара Загора. В периода от 2008-2014г. **Петя Крумова** работи в УМБАЛ „Проф. Д-р Стоян Киркович“ Стара Загора като Старша медицинска сестра - Операционен блок. А от 2014г. – 2018г. като преподавател по здравни грижи в Медицински колеж при Тракийски университет Стара Загора. От от 2018г. до 2021 като Старша медицинска сестра -

Операционен блок в МБАЛ „ТРАКИЯ“ ЕООД – Стара Загора и за същият период като хонорован преподавател по Здравни грижи в Медицински колеж на Тракийски университет – Стара Загора. От октомври 2021г. до момента е преподавател по Здравни грижи в Медицински колеж – Стара Загора на Тракийски университет.

Петя Крумова е утвърден преподавател, с високи професионални компетенции в областта на здравните грижи, клиничната практика и преддипломен стаж.

Притежава 20 удостоверения за следдипломна квалификация.

Дисертационният труд на **Петя Георгиева Крумова** е посветен на значим проблем, свързан с етичните аспекти на здравните грижи, положени от медицинските сестри за възрастните и стари хора.

В труда са представени предизвикателствата пред професионалистите по здравни грижи за осигуряване на достъпни, качествени и устойчиви услуги, за дългосрочна грижа за лицата в напреднала възраст, с цел да се подобри качеството им на живот и по-пълноценното им включване в обществения живот. Както и липсата на институционална политика на адекватни мерки за задоволяване потребностите на обществото и съществуващите демографски тенденции, водещи до значими промени в обществото.

Създаденият инструментариум е удачен за проведеното целенасочено изследване за представяне на стареенето като глобален проблем. Стареенето е свързано с редица здравословни проблеми и нарастване на разходите за здравеопазване. Всичко това налага да се предприемат необходимите мерки за провеждане на адекватна здравна политика, относно осигуряване на здравни грижи за възрастните хора.

Дисертационният труд съдържа 146 страници, онагледен е с 52 фигури, 11 таблици и съдържа 3 приложения. Библиографският списък съдържа 173 литературни източника, от които 56 на кирилица и 117 на латиница, от които 12 са от WEB сайта.

Трудът е структуриран, съобразно изискванията и включва: **въведение**; първа глава **„Литературен обзор“** с седем параграфа; втора глава **”Цел, задачи, методика и организация на проучването“** с пет параграфа; трета глава **„Резултати от обственни проучвания“** с четири параграфа; четвърта глава **„Модел за въвеждане на етични сестрински грижи в Дом за стари хора“** с два параграфа; **заключение**; **изводи**; **предложения**; **приноси**; **библиография** и **приложения**. Съдържанието отговаря на темата и отразява резултатите на направените изследвания от преподавател **Петя Крумова**.

Във **Въведението** е представена научната и практико-приложна значимост на изследвания проблем – етични аспекти на здравните грижи, положени от медицинските сестри за възрастните и стари хора. Актуалността на дисертационното проучване е в това, че превръщането на пациента в напреднала възраст от обект на здравните грижи в активен субект, който е в състояние активно да участва в процеса за определяне на своите грижи и да взема информирани решения за своето здраве. Това включва уважаване и зачитане на неговите ценности, права и автономия, както и подкрепа да изразява своето мнение и включването му в процеса на планиране и изпълнение на здравните грижи. Установено е, че медицинските сестри играят ключова роля в предоставянето на грижа за тези пациенти. Очертан е и друг сериозен проблем, свързан с недостига на медицинските специалисти в областта на здравните грижи и здравеопазването като цяло. Акцентира се върху етичните аспекти на здравните грижи за възрастните и стари хора. Основните етични предизвикателства, пред които са изправени медицинските сестри са свързани с автономността на пациентите, справедливостта в предоставянето на услуги, отношението към достойнството и качеството на живота, както и използването на наличните ресурси.

В Първата глава „Литературен обзор“ докторантката представя актуалността на изследвания проблем. Прави **теоретичен анализ** на етиката на грижата в сестринството и на възрастните и стари хора като обект на грижи. Спира вниманието си върху проблемът насочен към демографската обстановка на населението в България. Разглежда особеностите на нормативните документи, регламентиращи и защитаващи правата на възрастните и стари хора. Акцентира върху сравнителния анализ на етичните кодекси в сестринството. Разглежда обстойно утвърдените и прилагани етични стандарти при грижите за възрастни и стари хора. Отделя внимание на комуникацията с тях и разглежда моделите на общуване. Анализира мотивацията и нагласата на студентите от специалност „медицинска сестра“ за работа с възрастни и стари хора.

Преподавател **Петя Крумова** дава информация за здравните грижи полагани за възрастните и стари хора като специфичен вид услуга, вълнуваща обществото, както в миналото, така и в настоящето. Обобщава и прави изводи от литературния обзор, така че все още не са проучени, анализирани и оценени етичните аспекти на здравните грижи за възрастни и стари хора, полагани от специалистите по здравни грижи. Тя разглежда цялостната организация и реализация на актуалността на проблема. Анализира и подкрепя настоящата ситуация, когато специалистите по здравни грижи са изправени пред сериозни предизвикателства, свързани със застаряването на населението в световен мащаб. Акцентира върху нарастващата потребност от грижи за възрастните и стари хора, и то на фона на ограничени кадрови ресурси.

Докторантката спира поглед и върху въпросите на общата организация и реализация на този тип услуга. Специално внимание обръща на необходимостта от адаптиране на здравните услуги към демографските промени, с акцент върху обучението на повече специалисти в областта на гериатрията, намаляване на институционализма и стимулиране на създаването на алтернативни форми на амбулаторни и домашни грижи за възрастните хора.

В дисертационния труд авторката представя предизвикателството, че положителните здравни резултати се влияят от добрата комуникация между пациентите и медицинските сестри. Тази комуникация повишава самочувствието и удовлетворението от работата на медицинската сестра и мотивира пациентите да имат положително отношение към опазване на собственото си здраве. Предлага непрекъснато осъвременяване на системата за грижи за възрастните хора в България. Акцентира върху това, че все още се нуждае от подобрения и допълнителни инвестиции, особено в селските и отдалечени райони, както и в по-малките градове.

Използваните литературни източници показват информираността на авторката по изследвания проблем.

Докторантката обобщава, че качеството на грижите за възрастните в България може да варира в зависимост от региона и наличните ресурси. Неправилното финансиране и липсата на достъп до качествени грижи все още представляват сериозни предизвикателства по които трябва да се работи. Неуспехът на здравните грижи днес може да се окаже скъп проблем утре.

Петя Крумова разглежда старите хора като уязвима група от населението, която изисква подкрепа и специални здравни грижи. Защитава собствената си позиция за основните етични предизвикателства, пред които са изправени медицинските сестри при предоставянето на грижи за тази група пациенти. Те са свързани с уважението към автономността на пациентите, справедливостта в предоставянето на услуги, отношението към достойнството и качеството на живота, както и използването на ресурсите.

Във **Втората глава "Цел, задачи, методика и организация на проучването"** са формулирани целта, задачите и изследователските хипотези /три/ на изследването.

В нея са представени **предмета и обекта на изследването и обемът на проучването**. Очертани са организацията, етапите на изследването и прилаганите методи, критерии за включване и изключване в изследването, както и показателите. Използвани са методите на проучване: **документален метод, социологически метод, описателни и статистически методи**. За **статистическото представяне на резултатите** са използвани методи за анализ и интерпретация на данни с оглед разкриване същността на наблюдаваните явления и взаимозависимостите им. **Описателни методи и методи за оценка** /дескриптивна статистика за количествени променливи; честотен анализ на качествени променливи и графически изображения/; **Методи за проверка на хипотези** /Тест на Колмогоров-Смирнов и Шапиро-Уилк за проверка на нормалността на разпределението на дадената извадка; Хи-квадрат за съгласуваност, Хи-квадрат тест за независимост и точен тест на Фишер за взаимно влияние между качествени променливи, Т-тест на Стюдънт за сравнение на средни стойности между количествени променливи между различни измервания, Корелационен анализ за установяване на връзката между изследваните количествени и качествени променливи/.

Статистическият анализ е осъществен чрез IBM Statistics v. 20 for WINDOWS. Получените резултати са оценени като статистически значими когато р-стойността (p-value) <0,05, при което се отхвърля нулевата хипотеза.

Данните са графично онагледени чрез таблици, стълбовидни и секторни диаграми, реализирани в MS Excel.

Инструментарият на проучването показва, че докторантката използва собствено разработени инструменти. Разработени са **три индивидуални анкетни карти** със затворени и отворени въпроси за проучване мнението на здравните специалисти, работещи с възрастни и стари хора; възрастни и стари хора, получаващи здравни грижи и студенти от III – ти и IV-ти курс специалност „медицинска сестра“.

За целите на експеримента докторантката е разработела и приложила авторски **„Модел за въвеждане на етични сестрински грижи в Дом за стари хора“**, който е разработен конкретно за институции полагащи грижи за възрастни и стари хора в полза на медицински сестри, управители на институции и потребители на този тип услуга - възрастните и техните близки. Създаденият модел за сестрински грижи е основан на етичните норми на поведение и зачитане на човешките права. Цели уважение на автономността, сътрудничеството и подкрепата, цялостната грижа, подобряване на качеството на живота на възрастните и стари хора. Всичко това включва предоставяне на емоционална подкрепа, социални връзки и активности, които да поддържат духовните и психологическите нужди на старите хора. Необходимо е създаване на условия за самореализация и участие в общността, където старите хора могат да се чувстват ценени и полезни.

Проучването е проведено в 4 основни етапа след точен подбор на средствата, времето и мястото на провеждане: I-ви етап /Проучване актуалността на проблема и формулиране на основната цел, задачи, работни хипотези и избор на подходящ метод и средства за проучването/ м. април-м. август 2022г.; II-ри етап /Подготовка на проучването/ м. август 2022г.-м. януари 2023г.; III-ти етап /Провеждане на проучването/ м. февруари, м. март 2023г.-м. април 2023г.; IV-ти етап /Разработка, анализ и обобщение на получените данни. Окончателно оформяне на дисертационния труд/ м. май-м. август 2023г., след одобрение от

Комисията по етика на научните изследвания (КЕНИ) при Медицински университет Варна №123/15. 12. 2022г..

Организацията на проучването включва: подготвителен етап и същинско проучване. Изготвено е информирано съгласие за участие в изследването като на всеки участник в проучването е предоставена информация, описваща целта на изследването, ползи за участника в проучването и поверителност на информацията.

Представената информация за използвания понятиен апарат допринася за цялостното и точно изясняване на понятията.

В Третата глава „**Резултати от собствени проучвания**“ е проучено мнението на медицинските сестри работещи в институции полагащи грижи за възрастни и стари хора, възрастните и стари хора, настанени в тези институции, както и мнението на бъдещите медицински сестри в лицето на студенти от трети и четвърти курс специалност „медицинска сестра. Изследвано е мнението на анкетиранияте, относно качеството и организацията на здравните грижи за възрастните и стари хора в област Стара Загора от гледна точка на „производители“ и „потребители“ на този специфичен вид услуга. Разкрива се реалното състояние на проблема в практиката, предоставя получените резултати от проведеното изследване. Открояват се резултатите от собственото проучване и обсъждане на докторантката. В проучването са включени **303 респонденти**, разпределени в три групи – практикуващи медицински сестри в институции полагащи здравни грижи за възрастни и стари хора в област Стара Загора /n = 55/; лица на възраст над 65г., настанени в тези институции /n = 100/; студенти трети и четвърти курс, специалност „медицинска сестра“, обучаващи се във Филиал Сливен на Медицински университет-Варна, Тракийски Университет гр. Стара Загора и Филиал Хасково /n = 148/.

Направен е задълбочен анализ на вижданията на участниците в проведеното изследване. Доказано е нежеланието на специалистите, които тепърва започват своята професионална кариера да осъществяват професионална дейност, свързана с полагането на грижи за възрастни и стари хора, както и с факта, че медицинските специалисти в активна възраст са трудово ангажирани в други области на сестринската професия, която е по-високо платена и с повече възможности за професионално развитие и реализация.

Докторантката доказва, че за анкетиранияте медицински сестри в проучването е необходима по-задълбочена теоретична и практична подготовка в хода на тяхното професионално обучение, свързана с предоставяне на специализирани здравни грижи за възрастни и стари хора.

Петя Крумова установява, че подготовката на медицинските сестри за оказване на здравни грижи за възрастни и стари хора трябва да е **по-задълбочена**. Необходимо е включването на актуални теми, свързани със спецификата на зрялата възраст, както и формирането на нови знания, умения и компетенции у тях по време на обучението им. Важна тенденция е всяка препоръка към специалистите по здравни грижи да е свързана с оказване на високоспециализирана и качествена здравна грижа за възрастните и стари хора. Обобщавайки резултатите от проведеното изследване докторантката анализира необходимостта от оказване на професионална и качествена грижа за възрастните и стари хора в институционална среда чрез **умение за общуване; умение за зачитане и уважаване на личността на възрастните и старите хора; умение за полагане на специализирани здравни грижи и умение за етично поведение**, съобразено с етичните норми и правила, както и с общовалидните житейските принцип. Докторантката представя **проблемната комуникация** в рутинната ежедневна дейност на медицинските специалисти като взаимодействие между възрастните и стари хора и медицинският специалист. Отчита, че

проблемната комуникация е основание да се смята, че е **необходимо у медицинските сестри да се развиват умения, чрез които да подобрят общуването си с възрастните и стари хора**, като по този начин се гарантира по-добро качеството на здравната грижа. Тя обобщава, че медицинските специалисти, които полагат грижи за възрастни и стари хора често се изправят пред етични казуси, свързани с тях и е необходимо да намерят оптималните начини за решаване на етичните проблеми. Респондентите споделят, че **не намират достатъчно време за всеки пациент. Грижите**, които се полагат за възрастните хора, настанени в съответната институция или звено **са недостатъчни по обем** и невинаги изпълнявани при спазване на всички утвърдени стандарти за добра медицинска практика.

Преподавател **Петя Крумова** е направила задълбочен анализ на вижданията на медицинските сестри относно основните затруднения, които срещат при полагане на здравни грижи за възрастни и стари хора в институционална среда. Анализирала е пет основни типа трудности: **недостатъчни знания и умения за полагане на грижи за възрастни хора; недостатъчна численост на персонала; липса на съвременна материално-техническа база; особености на психо-социалния климат в медицинския екип и нарушените взаимоотношения между медицинска сестра и пациента.**

Докторантката доказва, че основното затруднение при полагането на грижи за възрастни и стари хора от медицинските сестри е **недостатъчната численост на персонала** и недостатъчно добрата **материално-техническа база**, в която се полагат грижите.

Преподавател **Петя Крумова** анализира данните, посочени от проведеното анкетно проучване сред запознатите с етичния кодекс на **специалистите по здравни грижи**, които полагат грижи за възрастни и стари хора познават етичния кодекс на професионалистите по здравни грижи. Отдава значение на факта, че има и такива, които не са запознати с този документ или са запознати в малка степен, което е предпоставка докторантката да направи извод, че **етичните правила на професията не се спазват в целия им обем** и замисъл, такива каквито са зададени в Кодекса.

Анализирайки данните от втората група респонденти докторантката убедително показва, че за почти всички настанени в такъв вид институция за дългосрочна грижа **решението за настаняване е взето от техните близки**, без то, да е обсъдено с възрастния човек. Разглеждайки удовлетвореността на възрастните и стари хора, настанени в специализирана институция преподавател **Петя Крумова** акцентира върху **битовите условия; санитарно-хигиенните условия; условията, подпомагащи придвижването; възможностите за пълноценно общуване и качеството на предоставяната храна.** Установява, че в най-голяма степен възрастните хора са удовлетворени от възможността за общуване с други хора, както и от условията, подпомагащи придвижването им чрез осигуряване на специална среда. Споделя и ниската степен на удовлетвореност от качеството и разнообразието на предлаганата храна; битовите условия и санитарно-хигиенните условия.

Докторантката обобщава мнението на респондентите, че водещи фактори в предоставяните институционални услуги са: **прием на лекарства; подпомагане на поддържането на личната хигиена; помощ при обличане и събличане; възможности за разходка навън; качество и количество на предлаганата храна; стимулиране на физическата активност; грижа за психичното здраве и възможност за други развлечения по избор.**

Докторант **Крумова** доказва, че организацията на работа на медицинските сестри има ключова роля в оказването на здравните грижи. Високо се оценява техния професионализъм и труд от потребителите на здравни услуги, които изразяват своята благодарност за

качеството на полаганите грижи. Те се **доверяват на медицинските сестри** и изпълняват препоръките им; уважават и зачитат професията им и изпитват **благодарност** за полаганите сестрински грижи.

Направен е задълбочен анализ на вижданията на преподавател Петя Крумова, че в институциите, полагащи грижи за възрастни и стари хора се настаняват предимно лица над 70 годишна възраст, при които често се установяват две или повече заболявания най-често на сърдечно-съдовата система и други хронични заболявания. Коморбидността на възрастните хора, трябва да се взема предвид при предлагане на всяка една от услугите с цел осигуряване в максимална грижа. В случай на конфликт с друг домакин или с персонала в институцията възрастните предпочитат да се обърнат за съдействие към своите близки. Това подчертава значението на подкрепата и помощта от страна на близките на възрастните и стари хора. Докторантката доказва необходимостта от подобряване на комуникацията и взаимодействието с членовете на екипа в институциите, за да се улесни потърсването на помощ и решаването на конфликтни ситуации.

Петя Крумова доказва, че качествено общуване, доверието и взаимодействие между възрастните хора и медицинските сестри в рамките на институциите, може да подобри качеството на грижите и да създаде позитивна обстановка за възрастните и стари хора.

Направен е задълбочен анализ на вижданията на студентите за полагането на здравни грижи за възрастни и стари хора. Респондентите споделят трудната задача, изискваща специфични знания, умения и компетенции. Докторант Петя Крумова анализира факторите, които оказват въздействие върху мотивацията на студентите за работа с възрастни и стари хора: **възможност за професионално израстване; ползване на допълнителен платен годишен отпуск; получаване на по-пълноценна професионална подготовка и промяна на стереотипа за полагане на грижи за възрастни и стари хора в България.** Докторантката доказва необходимостта на студентите от допълнително обучение по разглеждания проблем.

Преподавател **Петя Крумова** анализира данните, посочени от проведеното анкетно проучване сред бъдещите специалисти по здравни грижи за непривлекателната им работа с възрастни и стари хора. Те са убедени, че по време на обучението си в университета трябва да се постави фокус върху: **обучение по специални сестрински грижи за хронично болните и техните семейства; изучаване на характерните психопатологични промени при старите хора; възрастовите специфики на проявата на заболяванията; възрастови промени в психиката и поведението; подходящи комуникативни подходи; нормативни изисквания и европейски стандарти за качество на грижите за стари хора; превенция и профилактика на стареенето.**

Според респондентите е необходимо привличане на повече студенти и млади професионалисти в областта на здравните грижи за възрастни и стари хора. Липсата на интерес или предпочитания за работа в областта на здравните грижи за възрастни и стари хора сред студентите отразява различни фактори, като липса на информация, предразсъдъци, предпочитания за работа в други области на медицинската практика.

Доказва се, че е необходимо да се подобри образованието и обучението в областта на здравните грижи за възрастни и стари хора, чрез разработване и внедряване на нови програми, за подготовка на студентите за работата със застаряващото население и специфичните нужди на тази група. Бъдещите медицински сестри изразяват предпочитание сами да се грижат за своите близки, вместо да ги настанят в институция, предлагаща грижи за възрастни и стари хора, което се асоциира с отговорността им към семейството.

Представената статистическа обработка от преподавател **Петя Крумова** показва, че полученият резултат ѝ дава основание да счита, че двете групи респонденти имат сходни възприятия за качеството на грижите, предоставяни на възрастни и стари хора.

Представена е теоретична, математическа и статистическа обработка на емпиричните данни, както и интерпретацията им в дисертационния труд.

В четвърта глава **„Модел за въвеждане на етични сестрински грижи в Дом за стари хора“** е насочен към повишаване качеството на здравните грижи, удовлетвореността на персонала от работата, удовлетвореността на потребителите на тези услуги в лицето на възрастните индивиди и техните близки, както и възможността за управителите да получат обратна връзка за качеството на предлаганите услуги.

Докторантката предлага изготвянето на „План за етични сестрински грижи в Дом за стари хора“ от момента на постъпване на индивида в институцията; посрещане на лицето нуждаещо се от грижи и неговите близки; предоставяне на възможност за запознаване с Правилника за вътрешен ред и информацията за предлаганите услуги и процедури; запознаване с правата, отговорностите и задълженията по време на престоя в институцията; непрекъснато наблюдение и грижи, съобразени със специфичните медицински и психологически нужди на индивида.

Петя Крумова, въз основа на направения анализ, разработва и апробира: Въпросник относно предпочитанията и интересите на лицето, което ще се настанява в Дом за стари хора и Въпросник за здравословното състояние на настаняващото се лице, попълнено от близките му.

Въвеждането в практиката на модел за етични сестрински грижи в старчески дом може да има много и разнообразни ползи както за възрастните и старите хора, така и за персонала и институцията като цяло: **по-добро качество на грижите; индивидуалност на грижите; по-добра координация на здравните услуги; осигуряване на безопасност на възрастните и стари хора; подобрене на работната обстановка и повишаване удовлетвореността на персонала; висока ефективност и оптимизация на ресурса; подобрена комуникация; укрепване на доверието и уважението; подобряване на образованието; повишаване на мотивацията.**

Значимостта на преобразуващото изследване е, че се апробира в условията на реална среда разработеният и предложен от докторант **Петя Крумова** **„Модел за въвеждане на етични сестрински грижи в Дом за стари хора“**.

В **заключението** преподавател **Петя Георгиева Крумова** анализира етичните аспекти на здравните грижи полагани от медицинските сестри за възрастни и стари хора като фундаментални за осигуряване на компетентни и качествени грижи, демонстриране на емпатия и уважение в съответствие с високите етични норми. Етичните аспекти на здравните грижи се отнасят за пациентите и медицинските сестри. Грижите за възрастните и стари хора са отговорност на цялата здравна система и обществото като цяло.

Дисертационният труд предоставя сведения за етичните аспекти на здравните грижи, полагани от медицинските сестри за възрастните и стари хора.

Резултатите от изследването потвърждават хипотезите.

Изводите визират мнението на **Петя Крумова** за изследваните проблеми в дисертационния труд.

Отправените **предложения** ще спомогнат за прилагане на **етичните аспекти на здравните грижи** положени от **медицинските сестри за възрастни и стари хора**.

Приносителите на труда с **теоретично-познавателен характер** са:

- Извършен е сравнителен анализ на български и чуждестранни литературни източници, нормативни документи, свързани с етичните аспекти на здравните грижи полагани от медицински сестри за възрастни и стари хора.
- Представени са добри практики за етичните аспекти на здравните грижи за възрастни хора в различни страни.
- Извършен е анализ на грижите за възрастни и стари хора настанени в институции на територията на област Стара Загора.
- Посочени са основните причини за постъпване в институция и използване на услугите в Дом за стари хора.

И приносите с практико-приложен характер са:

- Разработен е модел за въвеждане на етични сестрински грижи за лица, настанени в институции, предоставящи грижи за възрастни и стари хора, съобразени с индивидуалните им потребности.
- Представени са въпросници за оценка на индивидуалните потребности и здравословното състояние на възрастни лица в Дом за стари хора с цел адекватно планиране за грижите за тях.
- Формулирани са предложения към отговорните институции за провеждане на СДО по актуалните проблеми на гериатричните грижи за практикуващите медицинските сестри.

При написването на труда са използвани **3 приложения**.

Представеният **автореферат** изцяло отразява съдържанието на дисертационния труд.

Докторантката представя **две публикации** във връзка с дисертационния труд, на едната е самостоятелен автор, а на втората е първи автор.

Представеният дисертационен труд на тема: „**Етични аспекти на здравните грижи положени от медицинските сестри за възрастни и стари хора**“ от преподавател **Петя Георгиева Крумова**, по актуалност, прецизност на методиката, качество на получените резултати и значимост на научните приноси е в съответствие на Закона за развитие на академичния състав в Република България, Правилника за прилагане на ЗРАСРБ и отговаря на изискванията на Правилника за развитие на Академичния състав на МУ – Варна.

Изложените съображения ми дават основание да дам **ПОЛОЖИТЕЛНА ОЦЕНКА** и да предложа на уважаемите членове на Научното жури, да присъдят образователната и научна степен „**Доктор**“ в област на висше образование 7. Здравеопазване и спорт, професионално направление 7.4. Обществено здраве, научна специалност „Управление на здравните грижи“ на **Петя Георгиева Крумова**.

Заличено на основание чл. 5, §1, б. „В“ от Регламент (ЕС) 2016/679

05.04.2024г.
гр. Сливен

Подпис:.....
/проф. Елена Грозева Желева, д.п.